

Nr 9.

Av herr **Velander m. fl.**, om uppdelning av Västernorrlands län i två landsantikvariedistrikt.

Västernorrlands län utgöres enligt kungl. brev den 7 september 1945, och sedan vederbörligt statsbidrag beviljats, av ett landsantikvariedistrikt med landsantikvarien knuten till den museala institutionen Murberget i Härnösand.

Länets båda landskap, Ångermanland och Medelpad, uppvisa emellertid vart för sig rika fornminnesområden, vilka i huvudsak äro lika fördelade mellan dem. Av kända stenåldersboplatser har Ångermanland de avgjort flesta, medan i Medelpad, särskilt i trakten mellan Indalsälven och Ljungan, de stora gravfälten med ståtliga högar från den förhistoriska tidens senare skeden utgöra ett dominerande inslag i landskapsbilden. I forskningarna rörande Norrlands ställning under folkvandringstiden intar Medelpad en nyckelposition såsom huvudlänk i trafikleden till det norska Tröndelagen, en led som markeras av en rad stormannagravar genom landskapet. Inom Medelpad finnas de flesta av Norrlands runstenar, och det framstår klart, att bygden under forntidens sista årtusende utgjort en huvudort av betydelse för Norrland och dess kolonisation.

Medelpads kustbygder äro de fornminnesrikaste inom landskapet, men där ligger också dess huvudbygd med de stora industridistrikten. Många och svåra problemkomplex måste här uppstå vid bebyggelsens snabba utveckling, vilka måste lösas i samarbetets tecken och som redan nu i hög grad påkalla kulturminnesvårdens uppmärksamhet. Kravet på fullständiga fornminnesinventeringar är i denna trakt synnerligen aktuellt.

Ett av Norrlands ståtligaste gravfält, beläget vid Högom i Selångers socken, har under år 1946 överförts i allmän ägo, i det att det inköpts av Sundsvalls stad, och här kommer under de närmaste åren att bedrivas ett omfattande restaureringsarbete, möjliggjort genom en större donation, för att återge gravfältet dess ursprungliga karaktär.

Ångermanland och Medelpad representera sålunda vart för sig omfattande och särpräglade kulturminnesvårdande uppgifter. Av den en gång rika allmogekulturen återstå emellertid, särskilt i fråga om Medelpad, endast spridda rester. Det är därför desto mer angeläget att på detta område ett intensivt räddnings- och forskningsarbete bedrives, varigenom möjlighet vinnes att bevara dessa åt kommande generationer.

Även geografiskt bilda de båda landskapen skilda miljöer, och avståndet inom det nuvarande landsantikvariedistriktet äro alltför betydande för att landsantikvarien skall kunna effektivt utföra de många olikartade uppgifter, som enligt instruktionen åligga honom och vilkas antal bestämmas av bygdens rikedom på minnen från gångna epoker. Ångermanland sträcker sig långt in i landet mot nordväst, medan Medelpad är — utom i kustlandet — avskilt från Ångermanland genom en vägfattig och glest befolkad bygd. Däremot är folktätheten inom industridistriktet hög, och såväl vid bebyggelsens ordnande som i övrigt torde ett kulturarbete ej minst inom Medelpad vara i hög grad påkallat.

Till Kulturhistoriska föreningen Murberget i Härnösand såsom den äldsta och största institutionen inom länet har tidigare lämnats lotterimedel till lönefond intill ett belopp av 100 000 kronor, och det var naturligt, att landsantikvarietjänsten vid sin tillkomst år 1946 knöts till denna institution, som därutöver åtnjuter anslag från Västernorrlands läns landsting med 4 000 kronor och från Härnösands stad med likaledes 4 000 kronor.

År 1906 bildades Medelpads fornminnesförening, vilken under intresserat arbete och med betydande ekonomiska uppoffringar skapat friluftsmuseet Medelpads fornhem å Norra stadsberget i Sundsvall, ett kulturhistoriskt museum med värdefulla samlingar. Åren 1943—45 tillkom på initiativ av Sundsvalls fabriks- och hantverksförening i anslutning till de äldre anläggningarna ett hantverksmuseum, vars uppförande helt finansierades genom frivilliga enskilda bidrag. Till inredningen erhöles någon hjälp av lotterimedel. Museet invigdes den 9 december 1945 och förvaltas numera i samband med Medelpads fornhem. Samlingarna hade redan vid tidpunkten för invigningen nått sådan omfattning och sådant värde, att fornminnesföreningen fann sig nödsakad att anställa en fackutbildad tjänsteman fr. o. m. den 1 april 1946, vilken jämväl skall omhänderha kulturminnesvården i övrigt inom Medelpad.

Anställandet av denne tjänsteman möjliggjordes genom ökade anslag från stad och landsting. Sundsvalls stad höjde sålunda sitt tidigare, sedan år 1930 beviljade anslag till föreningen, varierande mellan 3 500 och 5 000 kronor till 10 200 kronor för år 1946 och 13 400 kronor för år 1947. Landstingets anslag tidigare å 1 000 kronor höjdes till 4 000 kronor, d. v. s. samma belopp som beviljats Härnösands-institutionen. Sundsvalls stad har dessutom under tidigare år beviljat Medelpads fornminnesförening varierande belopp till vissa bestämda ändamål. För närvarande åtnjuter också föreningen mindre anslag från en del kommuner inom Medelpad. Någon lönefond av lotterimedel har icke kunnat uppläggas, då Kulturhistoriska föreningen Murberget i Härnösand i detta avseende erhållit företräde. Trots det visade intresset från kommunala organ äro de resurser, som Medelpads fornminnesförening förfogar över, icke på långt när tillräckliga för att på

ett tillfredsställande sätt avlöna den anställde tjänstemannen och i övrigt trygga föreningens verksamhet.

Medelpad är, som ovan påvisats, ett naturligt avgränsat område med egna och stora problem inom kulturminnesvården, och det föreligger ett klart behov av en särskild landsantikvarie för denna del av länet. De kulturminnesvårdande uppgifterna här äro av sådan vikt och av så särpräglad art, att det måste framstå såsom fullt motiverat, att statsmedel anvisas för anställandet av en landsantikvarie för landskapet Medelpad på villkor, som framgå av kungl. brevet den 7 september 1945, och att en delning av det nuvarande landsantikvariedistriktet Västernorrlands län sålunda genomföres på det sätt, att landskapen Ångermanland och Medelpad bilda särskilda distrikt med den redan inrättade tjänsten fortfarande knuten till Härnösand—Ångermanland och den här avsedda nya tjänsten knuten till Sundsvall—Medelpad.

I anslutning till vad ovan anförts tillåta vi oss alltså hemställa,

att riksdagen måtte besluta

dels att Västernorrlands län skall uppdelas i två landsantikvariedistrikt, det ena omfattande landskapet Ångermanland och det andra landskapet Medelpad, med den redan inrättade landsantikvarietjänsten knuten till Härnösand—Ångermanland och den nya tjänsten knuten till Sundsvall—Medelpad,

dels ock att såsom bidrag till avlöning av den nye landsantikvarien för Medelpad för budgetåret 1947/48 anvisa anslag till belopp av 8 000 kronor.

Stockholm den 15 januari 1947.

Gustaf Velanders.

Verner Söderkvist.

A. Gillström.
